

تاریخ مختصر زبان‌شناسی

نوشته آر. اچ. روبینز

۱

فهرست

- ۱ پیشگفتار مترجم
۷ از پیشگفتار مؤلف بر نخستین چاپ
۱۰ پیشگفتار بر ویرایش دوم

فصل يك

درآمد: پیدایش علم زبانشناسی و تاریخ آن

- ۱۲ ۱-۱ پیدایش زبانشناسی عامیانه
۱۳ ۲-۱ پیدایش زبانشناسی علمی
۱۴ ۳-۱ پیدایش تاریخ زبانشناسی
۱۶ ۴-۱ پیشرفت یا تغییر جهت؟
۱۷ ۵-۱ نسبت گذشته با حال
۱۸ ۶-۱ علل و اسباب تغییر
۱۹ ۷-۱ نوآوران و شارحان
۲۰ ۸-۱ اختلاف آراء و رقابت و انقلابات علمی
۲۲ ۹-۱ زبانشناسی و تمدنهای بزرگ
۲۳ ۱۰-۱ تاریخ زبانشناسی در اروپا
۲۵ ۱۱-۱ فکر غالب و جهت‌دهنده در تاریخ

فصل دو

یونان

- ۲۷ ۱-۲ یونان: نقطه آغاز
۲۹ ۲-۲ پیشوایان علوم نظری
۳۰ ۳-۲ علل توجه یونانیان به زبان

۳۳
۳۶
۴۱
۴۳
۴۵
۴۶
۵۰
۵۸
۵۹
۶۰
۶۴
۶۶
۶۷
۶۸
۶۹
۷۲
۷۹
۹۴
۹۹
۱۰۰
۱۰۲

۲-۴ خط و نخستین بررسیهای زبانشناختی
۲-۵ فلسفه، خاستگاه زبانشناختی
۲-۶ رواقیان و استقلال زبانشناسی
۲-۷ زبانشناسی و بررسیهای ادبی
۲-۸ مباحث اساسی زبانشناختی
۲-۱۸ طبیعت یا وضع و قرارداد؟
۲-۲۸ سامانگرایی یا سامانگریزی؟
۲-۹ شاخه‌های سه‌گانه زبانشناسی
۲-۹-۱ ریشه‌شناسی
۲-۹-۲ آواشناسی
۲-۹-۳ صرف و نحو
۲-۱۰ دستوریان و دستاوردهایشان
۲-۱۰-۱ پروتاگوراس
۲-۱۰-۲ افلاتون
۲-۱۰-۳ ارسطو
۲-۱۰-۴ رواقیان
۲-۱۰-۵ اسکندرانیان
۲-۱۰-۶ آپولونیوس دیسکولوس
۲-۱۰-۷ هرودیانوس
۲-۱۱ زبانشناسی یونانی پس از عهد باستان
۲-۱۲ جمع‌بندی و خاتمه ✓

فصل سه

۱۰۴
۱۰۵
۱۰۷
۱۰۸
۱۰۹
۱۱۱

روم
۳-۱ عالمی دیگر
۳-۲ حکمت یونان و حکومت روم
۳-۳ برخورد زبانها در روم
۳-۴ زبانشناسی یونانی در خدمت زبان لاتین
۳-۵ عصر وارون
۳-۶ آراء وارون

۱۱۱	۱-۶-۳ منشاء زبان و ریشه‌شناسی
۱۱۴	۲-۶-۳ صرف و نحو
۱۲۱	۳-۶-۳ اصالت کار وارون
۱۲۲	۷-۳ پس از وارون
۱۲۳	۱-۷-۳ رمبئوس پالمون
۱۲۳	۲-۷-۳ کوئین تیلیان
۱۲۵	۸-۳ زبان‌شناسان زبان لاتین
۱۲۶	۱-۸-۳ پریسکیانوس و دیگران
۱۲۷	۹-۳ بحران در امپراتوری روم
۱۲۸	۱-۹-۳ رواج مسیحیت
۱۲۹	۲-۹-۳ تقسیم امپراتوری
۱۳۰	۳-۹-۳ زوال رونق فرهنگی
۱۳۱	۱۰-۳ سنت پریسکیانوس
۱۳۲	۱-۱۰-۳ آواشناسی
۱۳۳	۲-۱۰-۳ ساختواره
۱۴۲	۳-۱۰-۳ نحو
۱۴۴	۱۱-۳ هشدار و خاتمه

فصل چهار

قرون وسط

۱۴۷	۱-۴ تاریخ و وسطا
۱۴۹	۲-۴ روم شرقی در قرون وسطا
۱۴۹	۳-۴ سقوط روم غربی و علل و عوامل آن
۱۵۱	۴-۴ تکوین نظام و تمدنی دیگر
۱۵۵	۵-۴ پایگاه دستور زبان در نظام جدید
۱۵۶	۶-۴ لاتین در خدمت کلیسا
۱۶۰	۷-۴ عصر فلسفه مدرسی و معماری گوتیک
۱۶۱	۸-۴ بررسی زبانهای دیگر و دستوری اول
۱۶۵	۹-۴ دستور نظری و اصحاب وجه
۱۶۷	۱-۹-۴ بنیاد فلسفی و شرایط تاریخی و فرهنگی دستور نظری

۱۶۹	۲-۹-۴ انتقاد از دستوریان کهن
۱۷۰	۳-۹-۴ بازگشت به فلسفه، در جستجوی دستور جهانی
۱۷۲	۱۰-۴ مباحث کلی در دستور نظری
۱۷۲	۱-۱۰-۴ دلالت و اطلاق
۱۷۳	۲-۱۰-۴ صورت و ماده
۱۷۴	۳-۱۰-۴ تأکید بر صرف و نحو
۱۷۵	۴-۱۰-۴ واقعیت، ذهن و زبان
۱۷۶	۵-۱۰-۴ وجوه هستی و درک و بیان آنها
۱۷۸	۱۱-۴ توصیف زبان در دستور نظری
۱۷۸	۱-۱۱-۴ طبقه‌بندی کلمات و انواع کلمه
۱۸۱	۲-۱۱-۴ تکیه بر ملاحظات معنایی به جای ملاحظات صوری
۱۸۲	۳-۱۱-۴ دستور اصحاب وجه و فلسفه ارسطو
۱۸۲	۴-۱۱-۴ بیسرفت در زمینه نحو
۱۸۴	الف) اصول جمله‌بندی
۱۸۵	ب) ساخت و سازه در جمله
۱۸۷	ب) بستگی و تکمیل
۱۸۸	ت) رابطه عامل و معمول
۱۸۹	ج) ساختهای متعدی و ساختهای لازم
۱۹۱	۱۲-۴ افقهای تازه در نحو
۱۹۶	۱۳-۴ زبان‌شناسی و فلسفه
۱۹۸	۱۴-۴ واقعگرایی در دستورهای نظری
۲۰۰	۱۵-۴ ارزش آثار اصحاب وجه
۲۰۰	۱۶-۴ زبان‌شناسی، فلسفه و ادبیات
۲۰۳	۱۷-۴ جنگ هفتگانیها

فصل پنجم

نوزائی و بعد

۲۰۵	۱-۵ بازگشت و نوزائی
۲۰۶	۱-۱-۵ عصر خواستن و توانستن
۲۰۸	۲-۵ افقهای تازه در زبان‌شناسی

- ۲۰۹ ۱-۲-۵ زبان عبری
- ۲۱۲ ۲-۲-۵ زبان عربی و زبانشناسی اسلامی
- ۲۱۲ ۳-۲-۵ مکتب بصری و مکتب کوفی
- ۲۱۳ ۴-۲-۵ سیبویه بصری
- ۲۱۶ ۳-۵ شکاف و شکن در سنتهای کهن
- ۲۱۷ ۱-۳-۵ شرایط اجتماعی تازه
- ۲۱۹ ۲-۳-۵ بازگشت زبانشناسی به عالم ادبیات
- ۲۲۰ ۴-۵ نوعی زبانشناسی تاریخی و تطبیقی
- ۲۲۳ ۵-۵ پتروس راموس
- ۲۲۶ ۶-۵ شناخت زبانهای دیگر
- ۲۲۸ ۷-۵ تماس با چین و زبان چینی
- ۲۲۹ ۱-۷-۵ زبانشناسی چینی
- ۲۳۱ ۲-۷-۵ فرهنگ نویسی در چین
- ۲۳۲ ۳-۷-۵ واجشناسی در چین
- ۲۳۶ ۴-۷-۵ تأثیر زبانشناسی چینی در ژاپن
- ۲۳۷ ۸-۵ نوزائی و یونان و روم کهن
- ۲۳۸ ۱-۸-۵ بازگشت به ادبیات یونان و روم
- ۲۴۰ ۲-۸-۵ احیای آواشناسی لاتین
- ۲۴۱ ۳-۸-۵ دستوره‌های جدید یونانی و لاتین
- ۲۴۳ ۹-۵ اختراع چاپ و اثرات آن
- ۲۴۴ ۱۰-۵ تأثیر تجربه گرائی و خردمداری
- ۲۴۴ ۱-۱۰-۵ تجربه گرائی
- ۲۴۵ ۲-۱۰-۵ خردمداری
- ۲۴۶ ۱۱-۵ جریانهای مجزا در زبانشناسی
- ۲۴۷ ۱-۱۱-۵ انسان در کار خلق زبان ✓
- ۲۴۸ ۲-۱۱-۵ زبان میانجی و خودساخته
- ۲۵۲ ۳-۱۱-۵ زبان جهانی ویلکینز
- ۲۵۵ ۴-۱۱-۵ پیامدهای کار ویلکینز و دیگران
- ۲۵۶ ۵-۱۱-۵ زبان جهانی و جهانیهای زبان
- ۲۵۷ ۶-۱۱-۵ کوتاه نویسی

۲۵۹	۷-۱۱-۵ آواشناسی و زبان انگلیسی
۲۶۴	۸-۱۱-۵ دستور زبان انگلیسی
۲۷۲	۱۲-۵ دستور زبان پورت رویال
۲۷۹	۱۳-۵ بحث جاوید جهانیهای زبان
۲۸۲	۱۴-۵ اوضاع در پایان عصر نوزائی

فصل شش

در آستانه عصر جدید

۲۸۵	۱-۶ قرن دورانساز نوزدهم
۲۸۶	۲-۶ سال سرنوشت و کشف سانسکریت
۲۸۸	۳-۶ اثرات کشف سانسکریت
۲۹۱	۴-۶ سابقه بررسیهای زبانشناسی در هند
۲۹۴	۵-۶ نظریه عام زبانشناسی و معناشناسی در هند
۲۹۵	۱-۵-۶ معنا نزد هندیان
۲۹۵	۲-۵-۶ معنا در قالب کلمه
۲۹۷	۳-۵-۶ معنا در قالب جمله
۳۰۰	۴-۵-۶ مفاهیم بنیادی در نظریه زبانشناسی هند
۳۰۳	۶-۶ آواشناسی و واجشناسی در هند
۳۰۵	۱-۶-۶ توصیف آوایی در هند
۳۰۸	۲-۶-۶ مفهوم واج در زبانشناسی هند
۳۰۹	۷-۶ صرف و نحو
۳۱۰	۱-۷-۶ دستور زبان پانینی
۳۲۱	۸-۶ طرح مسائل تاریخی
۳۲۲	۹-۶ منشاء زبان
۳۲۴	۱-۹-۶ کندیاك و روسو
۳۲۶	۲-۹-۶ جایزه آکادمی پروسیا
۳۲۷	۳-۹-۶ یوهان گوتفرید فون هردر
۳۳۱	۴-۹-۶ جیمز هریس
۳۳۶	۵-۹-۶ هورن توك
۳۴۲	۶-۹-۶ جیمز برنت (الرد مونیبودو)

فصل هفت

- ۳۴۶ زبانشناسی تاریخی و تطبیقی در قرن نوزدهم
- ۳۴۸ ۱-۷ عصر بررسیهای تاریخی و تطبیقی
- ۳۵۰ ۲-۷ پیشینه بررسیهای تاریخی
- ۳۵۴ ۳-۷ دیدگاه تک‌تباری و دیدگاه چندتباری زبانها
- ۳۵۸ ۴-۷ پیشینه خانواده‌های زبانی
- ۳۶۰ ۵-۷ در آستانه قرن نوزدهم
- ۳۶۲ ۶-۷ آغاز پژوهشهای هند و اروپایی
- ۳۶۶ ۷-۷ پيشاهنگان
- ۳۶۷ ۸-۷ روح زمانه
- ۳۷۱ ۹-۷ سوی تحولات تاریخی و آماج مطالعات تطبیقی
- ۳۷۲ ۱۰-۷ هومبولت
- ۳۷۴ ۱-۱۰-۷ مبانی نظری هومبولت
- ۳۷۶ ۲-۱۰-۷ نفوذ و تأثیر هومبولت
- ۳۷۹ ۳-۱۰-۷ دستاوردهای هومبولت
- ۳۸۱ ۱۱-۷ شلایخر
- ۳۸۴ ۱-۱۱-۷ آراء شلایخر
- ۳۸۷ ۲-۱۱-۷ نقد آراء شلایخر
- ۳۸۹ ۳-۱۱-۷ آراء شلایخر و تکامل داروینی
- ۳۹۱ ۱۲-۷ نحله نو دستوریان
- ۳۹۴ ۱-۱۲-۷ اصول آراء نو دستوریان
- ۳۹۷ ۲-۱۲-۷ علم‌گرایی و داده بنیادی نو دستوریان
- ۴۰۰ ۳-۱۲-۷ پیروزیهای نو دستوریان و نفوذ آنان
- ۴۰۲ ۴-۱۲-۷ مخالفان نو دستوریان
- ۴۰۵ ۵-۱۲-۷ نو دستوریان و گویش‌شناسی
- ۴۰۷ ۱۳-۷ واژه‌ها و چیزها
- ۴۰۹ ۱۴-۷ نحله آرمانگرایان یا زیبایی‌شناسان
- ۴۱۰ ۱۵-۷ نحله نو زبانشناسان
- ۱۶-۷ نفوذ نو دستوریان و خاتمه

فصل هشت

زبان‌شناسی در قرن حاضر

- ۴۱۳ ۱-۸ رگه‌های عمده در زبان‌شناسی در اواخر قرن نوزدهم
- ۴۱۴ ۲-۸ دشواریهای پرداختن به تاریخ معاصر
- ۴۱۶ ۳-۸ فردینان دوسوسور
- ۴۱۷ ۱-۳-۸ آراء دوسوسور
- ۴۲۰ ۴-۸ یَلْمَزْلِفْ
- ۴۲۲ ۵-۸ پیشرفت در زمینه آواشناسی
- ۴۲۴ ۱-۵-۸ هنری سویت
- ۴۲۶ ۶-۸ زایش و بالش واجشناسی
- ۴۲۷ ۱-۶-۸ واجشناسی در مکتب پراگ
- ۴۳۱ ۲-۶-۸ سطوح تحلیل دیگر در مکتب پراگ
- ۴۳۲ ۷-۸ زبان‌شناسی در امریکا
- ۴۳۳ ۱-۷-۸ پیشگامان
- ۴۳۸ ۲-۷-۸ پی‌آیندگان
- ۴۴۴ ۳-۷-۸ پایک و نظریه تحلیل نقشگاهی
- ۴۴۶ ۸-۸ زبان‌شناسی در بریتانیا
- ۴۴۶ ۱-۸-۸ ژ.آر. فرث
- ۴۵۰ ۲-۸-۸ فرث و بحران واجشناسی
- ۴۵۱ ۳-۸-۸ نظریه واجشناسی جونز
- ۴۵۲ ۴-۸-۸ نظریه واجشناسی امریکاییان
- ۴۵۶ ۵-۸-۸ نظریه واجشناسی فرث
- ۴۶۰ ۶-۸-۸ سنجش مکاتب سه‌گانه واجشناسی
- ۴۶۲ ۷-۸-۸ زبان‌شناسی نو - فرثی هلیدی
- ۴۶۵ ۹-۸ مکتب پراگ و مختصات ممیز
- ۴۶۸ ۱-۹-۸ مکتب پراگ و زبان‌شناسی تاریخی
- ۴۷۱ ۱۰-۸ زبان‌شناسی در شوروی
- ۴۷۴ ۱۱-۸ سیدنی لم و دستور لایه‌ای
- ۴۷۶ ۱۲-۸ عصر زبان‌شناسی گشتاری - زایشی

۴۷۷	۱-۱۲۸ ساختهای نحوی
۴۷۸	۲-۱۲۸ نارسائیهای ساختهای نحوی
۴۸۰	۳-۱۲۸ جنبه‌های نظریه نحوی
۴۸۱	۴-۱۲۸ نقد جنبه‌های نظریه نحوی
۴۸۲	۵-۱۲۸ رگه‌های تازه
۴۸۳	۶-۱۲۸ واجشناسی زایشی
۴۸۴	۱۳۸ جهانیهای زبانشناسی
۴۸۶	۱۴۸ پیامدهای نظریه گشتاری
۴۸۸	۱۵۸ تاریخ‌نویس و حال و آینده
۴۹۱	منابع برای مطالعه بیشتر، یادداشتها
	فصل يك ۴۹۱، فصل دو ۴۹۳، فصل سه ۴۹۸، فصل چهار ۵۰۲، فصل پنج
	۵۰۶، فصل شش ۵۱۱، فصل هفت ۵۱۶، فصل هشت ۵۲۳.
	واژه‌نامه
۵۲۳	فهرست نامها
۵۸۹	

تا آنجا که من می‌دانم، فقط دو کتاب در زمینه تاریخ زبانشناسی هست که هر دو به همه ادوار تاریخی از دیرباز تا زمانه ما می‌پردازند. از آن دو یکی همین تاریخ مختصر زبانشناسی نوشته آر.اچ. روبینز است، و دیگری تاریخ زبانشناسی از آغاز تا قرن بیستم نوشته ژرژ مونین^۱. و من به دو دلیل، که یکی عمومی و دیگری خصوصی است، آن اولی را به فارسی برگردانده‌ام. دلیل عمومی این است که، به نظر من، کتاب مونین تاریخ معلومات زبانشناسی است، و حال آن که کتاب روبینز تاریخ علم زبانشناسی است؛ و من تاریخ علم را، در هر حال، از تاریخ معلومات خوش‌تر می‌دارم. به عبارت دیگر، مونین در کتاب خود کوشیده است معلومات زبانشناختی موجود در هر دوره‌ای را برگردد و همانها را طرح و شرح کند؛ و تازه این کار را هم از دیدگاه زبانشناسی نوین انجام دهد. ولی روبینز کوشیده است وضع علم زبانشناسی را، در مقام اندامواره‌ای در حال تحول، در هر دوره‌ای در نظر گیرد و آنگاه شرح دهد که آن وضع حاصل وجود چه علل و عواملی در گذشته بوده و خود علت و عامل بروز چه وضعیتی در آینده شده است؛ بی آن که در این ماجرا هیچ خواسته باشد گذشته را حتماً با معیارهای عصر حاضر بسنجد، یا ضرورتاً زبانشناسی نوین را معیار ارزشیابی امور گذشته کند؛ گیرم که از امکانات زبانشناسی جدید در روشن کردن گوشه‌های مبهم گذشته، البته،

1. George mounin, *Histoire de la linguistique des origine au xxe siecle*

بهره جسته باشد. اما دلیل خصوصیت این است که من چند گاهی شاگرد روبینز بوده‌ام و از او چیزهایی آموختم که هر چه زمان می‌گذرد بیشتر مطمئن می‌شوم که جز از او از هیچ کس دیگر نمی‌توانستم بیاموزم؛ و هر چه بدین نکته بیشتر آگاه می‌شوم دوست‌تر می‌دارم که در آنهمه با دیگران شریک شوم و گمان می‌کنم گوشه‌هایی از همان چیزها در کتاب حاضر منعکس شده باشد. این است که گفتم اگر این کتاب را ترجمه کنم، شاید آن مقصود دیگرم را هم تا حدودی حاصل کرده باشم.

کتاب حاضر از چند جهت می‌تواند در خور توجه باشد: یکی از این جهت که حاوی مجموعه‌ای از اطلاعات منظم و سخت سنجیده و بسیار روشن درباره کلیه رخدادهای عمده و همه تحولات مهم زبان‌شناختی در طول قرون و اعصار و همچنین درباره علل و عوامل پیدایش آنها است. دیگری از این جهت که نویسنده آن همچنان که اطلاعات از نوع بالا را به دست می‌دهد، اشاراتی بسیار سریع اما بهرآستی روشنگر نیز به اوضاع تاریخی و حوادث سیاسی و شرایط اجتماعی و رخدادهای فرهنگی و علمی و عملی در خطه اروپا می‌کند؛ به طوری که خواننده در گذار از مباحث کتاب خود به خود درمی‌یابد که راز اینهمه تغییر و تحول که در غرب پیش آمده در چیست. و سوم از این جهت که باز نویسنده آن هیچ‌گاه و در هیچ جای کتاب هرگز نمی‌کوشد بر عیوب و نارسائیهای گذشتگان و کارهای آنان دست بگذارد و آنهمه را بر-انگشت بیچد و آنها را بیهوده کند تا هنرهای آنان را به هیچ بگیرد؛ بلکه، برعکس، پیوسته جهت می‌کند تا توجه ما را بدین حقیقت ناشناخته و این خرددیرباب جنب کند که ما نیز اگر به جای گذشتگان می‌بودیم، بهتر از آن نمی‌کردیم که آنان کرده‌اند و این که بزرگی در آن نیست که گذشتگان را کوچک کنند؛ بلکه در این است که کار آنان را برگیرند و راه آنان را دنبال کنند، بدان امید که از کمبود آن یکی بکاهند و به مقصد این دیگری نزدیک‌تر شوند.

کتاب در زبان انگلیسی، از سوتی، بسیار موجز است و از سوی دیگر،

انباشته از اطلاعات جنبی است که به